

Merkittävä tyylintutkimus.

Toukokuun 25:ntenä 1949 oli Lundin yliopistossa monessa suhteessa poikkeuksellisen mieltäkiinnittävä tohtorinväitöstilaisuus. Nuori ranskalainen tutkija PIERRE NAERT esitti tarkastettavaksi 487-sivuisen tyylin tutkimuksen Ruotsin kirjallisuuden eräästä kaikkein esoteerisimmasta hahmosta: **Stilen i Wilhelm Ekelunds essayer och aforismer**. Tehtävä on mitä vaikein. Jos eräiden humanististen tieteiden alalla urat ovat niin moninkertaisesti tallattuja, että mekaanistumisen vaara on uhkaamassa, tarkoitan »Äännehistoriallista tutkimusta Rämsänrannan murteesta» tai tarkoin kronologista kirjallishistoriallista esitystä »Sulo Sointuheimon elämä ja teokset», niin voi sanoa, että tyylintutkimus vielä haparoi menetelmiään ja houkuttelee rohkeata ja lahjakasta tutkijaa kuin tuntematon maa ja on keskinkertaiselle kierrettävä kauhistus. Jo tyylin käsitteen ja alan määrittely näyttää tuottavan miltei yhtä voittamattomia vaikeuksia kuin sähkön, päätellen eri tutkijoiden toisistaan paljon poikkeavista kannoista, ja tyylin olemassaolo ja tärkeys on kuitenkin eittämättömän varma — kuten sähkön.

Suomessa on tyyli monografioita ja -väitöskirjoja ilmestynyt vain kaksi, Ruth Hedvallin »Runebergs poetiska stil» (1915) ja Kaarlo Niemisen »Juhani Ahon sanataide» (1934), molemmat hyvin ansiokkaita —

ja paljon toisistaan poikkeavia. Edes parikolmesatasivuinen peruskysymyksiä käsittelevä suomalainen tyylioppi täyttäisi ammottavan aukon. Ruotsissa on tyyliintutkimusta harjoitettu paljon kauemmin ja runsaammin, ja siellä on ollut lahjakas tutkija, Nils Svanberg, jonka varhain katkennut elämäntyö oli kokonaan tyyliintutkimukselle omistettu. Hän ehti jo muodostaa koulukunnan, jonka tulokset kuitenkin ovat hyvin vaihtelevia sekä rakenteeltaan että arvoltaan. Lundin yliopistolla on vanhat ja velvoittavat perinteet tyyliintutkimuksen alalta. Sieltä ilmestyi puoli vuosisataa sitten nerokkaan filosofin Hans Larssonin suppeudestaan ja oudosta nimestään huolimatta vieläkin hyödyllinen ja hauska tyylioppi »Poesins logik». Sieltä on peräisin myös Vilhelm Ekelund, harvinainen tyyliniekka, jonka sanoissa on syövyttävää tehoa. Jo ulkonaisesti näkyy, että Ekelund haluaa karkottaa lukijain »syvät rivit» kauas luotaan: hänen aforismeissaan vilisee saksalaisia, ranskalaisia, latinalaisia ja varsinkin kreikkalaisia sanoja, vieläpä alkuperäisin kirjaimin, ja ruotsin normaali-proosan sääntöjä hän kohtelee usein yliolkaisesti, ei kuitenkaan yhtä kauas yleisladulta poiketen kuin esim. Volter Kilpi suomen kielen. Purismi ja siloinen yhdenmukaisuus persoonallisen tyylin kustannuksella on Ekelundille kauhustus.

Naartin analyysiin tutustuttuansa on lähipitäen valmis yhtymään hänen kokoavaan lopputunnustukseensa. Ekelundin poikkeuksellisen rikas tyyli on »suurpiirteinen rakennelma, jossa tuttavallisuus ja huumori vaihtelevat yleveyden, runollisuuden ja mitä suljetuimman hermeettisyyden kanssa; missä kirjaviisas oppineisuus vaihtelee luontevan maanläheisyyden ja pursuileva paisuttelu ankarimman lakonismin kanssa. Ken vaivautuu syventymään Ekelundiin, ei näe hänessä vain yhtä aikamme syvällisintä ajattelijaa vaan samalla yhden kaikkien aikojen tunnontarkimman moralistin, hän löytää yhden suurimpia sanataiteilijoita, mitä on koskaan ollut yhdellä maailman kankeimmalla [mest osmidiga] sivistyskielellä. Ekelundin lukeminen on kuin ylevän musiikin kuuntelemista» jne.

Kun Ekelundin tuotanto lienee hyvin tuntematonta Suomessa, otan näytteeksi hänen tyylinsä epäsovinnaisuudesta ja havainnollisuudesta muutamia vertauksia.

»Taiteilija, joka ruikuttelee elämän vaikeuksia, on kuin merimies, joka valittelee, että merellä tuulee.»

»Poroporvari 'lämmittelee itseään' intomiehellä, sillä hän on sielultaan kylmä kuin koiran kuono.»

»Hyvän esseistin' lukeminen on armottoman alakuloista, alakuloista kuin vanhojen omnibushevosten huutokauppa.»

»Wienissä on plataani, joka muistuttaa Sofoklesta, ja Berliinin seudun säälittävät männynkuvatukset muistuttavat lukutoukkamaistereita, valegermaanista preussilaistyyppiä, jolla on likaisen keltainen parta ja naama kuin näppyläisellä siällä.»

Jokunen näyte metaforista:

»Yleisen mielipiteen tuhansista rämisevistä kastrulleista ei koskaan kartu tonnia!»

»Uudenaikaisen sivistyksen säälistävistä puolista voisi puhua henkisenä tatuointina.»

»Todella muistaa vain sen, mikä on itselle osoitettua. Muisti ei ole kulkuri, joka salaa lukee toisten kirjeitä.»

Monet irvokkaat purkaukset ovat vaikeita kääntää: den pigförnämst- aristokratiskt-själfulla hönsigheten; den rama raa tölpigheten för ett halvanalfabetiskt publikum förkunnas som ädel primitivism, jne.

Naertin väitöskirjan laaja johdanto, joka käsittelee tyyliopin aluetta, edellytyksiä ja työmenetelmiä, osoittaa perusteellista oppineisuutta ja antaa hyviä viitteitä kenelle tahansa tyyliintutkijalle. Saksalainen tyyliintutkimus on liiankin yksipuolisesti käsitellyt figuurain ja trooppien jaoittelua, englantilainen taas tunnetusta vastenmielisyydestään selvittelyjä ja jaoitteluja kohtaan on huiskaissut kintaalla näitä »menneen ajan haamuja». Naert asettuu välittävälle kannalle. Hänelle on vähemmän tärkeää, mihin retoriseen kategoriaan jotkin kuvat kuuluvat, kuin tutkia ja osoittaa, mitä tehtäviä niillä on. Alajaoituksina ne ovat hänen mielestään vielä käyttökelpoisia.

Tutkimus jakaantuu kolmeen pääryhmään: affektiiviset, intellektuaaliset ja aktiiviset ainekset. Ensimmäinen luku on laajin ja käsittää sellaisia alalukuja kuin paikallisiväri (so. eteläruotsalaiset piirteet), tuttavallisuus, huumori, juhlallisuus, eksotismi, paisuttelu, lakonismi, kuvalisuus (jonka alajaksoina vertaukset, metaforat, allegoriat, symbolit ja yhdistetyt troopit), runollisuus, musiikillisuus ja hämäryys (ilmeisesti ei avuttomuudesta johtuva, koska alalukuina on »arvoituksellinen hämäry», »sanamagia ja sanamystiikka»).

Intellektuaalisten ainesten alaluvussa »Kryptografi» Naert kaivaa syvälle — syvemmälle kuin kukaan varhempi Ekelundin tutkija. Naert on tulkinnut 36 Ekelundin kielenkäytön keskeisintä kryptologismia, so. ilmausta, joita E. viljelee yleisestä kielenkäytöstä poikkeavalla symbolistisella tavalla. Tämä on onnistunut vain asettamalla rinnakkain yksinäisinä varsin hämävät vastaavat kohdat kuten Raamatun eksegeetikassa. Suomalaista kiinnostavana esimerkkinä mainittakoon *alhaisuus* (låghet), joka E:n alkutuotannossa on lähellä tavanomaista pejoratiivista yleismerkitystä, mutta kehittyy yhä positiivisempaan suuntaan — mikä normaaliruotsille on aivan tuntematonta — tarkoittamaan oman itsekyläisyytensä voittanutta nöyryyttä, sydämellisyyttä yms., kuten se eräissä Suomen kansanmurteissa voi merkitä jonkin mahtimiehen kauden ominaisuutta: »meilän rovasti on niin alhainen mies.» Tärkeätä käännekohtaa tässä kehityksessä osoittaa teoksen »Attiskt i fågelperspektiv» lopussa oleva mietelmä: »On hyväksyttävä itsensä, *alhaisuutensa*, pikkumaisuutensa, niinkuin on hyväksyttävä elämän pahuus yleensä. Luonne ei ole muutettavissa, mutta mahdollisuudet pahan hyväksi käyttämiseen ovat rajattomat. *Alhaista* ei voi juuria pois luonteestaan (yhtä vähän kuin voi pystyttää puuta ilmaan), mutta toista on pitää sitä herana, toista alistaa se palvelijaksi.»

Naert ei ole kaihtanut mitään vaivoja saadakseen aiheensa mahdollisimman monipuolisesti tutkituksi. Väitöskirjaan sisältyy lähes parikymmentä paljon työtä vaatinutta piirrosta ja tilastoa, jotka valaisevat

mm. yksilöllisen ja yleisen kielenkäytön välistä suhdetta, Ekelundin virkkeiden pituutta, kryptologismien lukumäärää (esiintymiä on kaikkiaan 2268 kpl!), sijaintia jne.

Naertin väitöskirja on oikea suursaavutus. On ihmeteltävää, että vierasmaalainen on voinut niin hyvin perehtyä hermeettiseltä näyttävään aiheeseen, mutta selvittyään suurista alkuvaikeuksista hänellä on ollut edellytykset nähdä laajemmalle ja syvemmälle kuin Ekelundin omilla kielieimolaisilla. Niin poikkeuksellisen persoonalliselta ja yksinäiseltä kuin Ekelundin tyyli tuntuukin, suomalainen tutkija, joka liikkuu kirjallisuustieteen vaikeammalla erikoisalueella, saa Naertin esittelystä hyviä virikkeitä.

Aarne Anttila.